

Jerzy Nowik

VII Liceum Ogólnokształcące im. Nauczycieli Tajnego Nauczania w Białymstoku

PIŁKA RĘCZNA W WOJEWÓDZTWIE BIAŁOSTOCKIM OD ZAKOŃCZENIA DZIAŁAŃ WOJENNYCH W 1944 R. DO REFORMY ADMINISTRACYJNEJ W POLSCE W 1975 R.

Cel badań. Celem pracy było przedstawienie nieznanymi wydarzeń związanych ze zdobyciem medalu olimpijskiego w Montrealu przez białostoczanie Jerzego Melcera. Autor opisał również tradycje piłki ręcznej w Białymstoku, a także najistotniejsze problemy dotyczące uwarunkowań tej dyscypliny na omawianym terenie bezpośrednio przed igrzyskami w Montrealu. **Materiał i metody.** Materiał źródłowy stanowiła głównie prasa regionalna, w której znalazło się sporo informacji na temat Jerzego Melcera. Ponadto wykorzystano badania z zakresu historii piłki ręcznej, ze szczególnym uwzględnieniem okresu do roku 1976, a także wywiad. Zastosowano także metodę analizy źródeł historycznych. **Wyniki.** Zdobycie medalu olimpijskiego było możliwe dzięki zmianom w organizacji pracy Związku Piłki Ręcznej w Białymstoku (Botuliński), systemom treningowym w reprezentacji Polski (Czerwiński) i klubie AZS Białystok (Wollny) oraz pojawieniu się sportowca o ponadprzeciętnych umiejętnościach i jego ciężkiej pracy (Melcer). **Wnioski.** Sukces sportowy stanowi rezultat współistnienia wielu czynników. W opisanym przypadku były to aspekty organizacyjne, nowoczesne metody treningowe oraz talent sportowy.

Słowa kluczowe: piłka ręczna, Jerzy Melcer, Białystok, medal olimpijski

WPROWADZENIE

Nie ma w sporcie bardziej spektakularnego sukcesu niż zdobycie medalu olimpijskiego. Jest on dla sportowca największym osiągnięciem, jakie może sobie wymarzyć. Kiedy w 2016 r. lekkoatleta Wojciech Nowicki z Podlasia Białystok wywalczył brąz w Rio de Janeiro, kibice fetowali doskonały wynik. Był to pierwszy medal olimpijski uzyskany przez zawodnika z Białegostoku i drugi przez reprezentanta regionu („Gazeta Współczesna”, 2016, nr 187, s. 1). Ale czy na pewno? Czy medal młociarza z Białegostoku był pierwszym zdobytym przez sportowca z tego miasta? Analiza tematu wskazuje, że nie do końca jest to prawda. Pierwszą medalistką olimpijską z Białegostoku była bowiem Maria Birycka. W 1974 r. w angielskiej miejscowości Stoke Mandeville odbyły się światowe igrzyska sportowe inwalidów, w których uczestniczyły ekipy z 45 krajów. W 14-osobowej

---

Praca wpłynęła do Redakcji: 31.01.2018

Zaakceptowano do druku: 19.04.2018

Adres do korespondencji: Jerzy Nowik, VII Liceum Ogólnokształcące w Białymstoku im. Nauczycieli Tajnego Nauczania, ul. Wierzbowa 7, 15-743 Białystok, e-mail: lo7@um.bialystok.pl

Jak cytować:

Nowik, J. (2018). Piłka ręczna w województwie białostockim od zakończenia działań wojennych w 1944 r. do reformy administracyjnej w Polsce w 1975 r. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 62, 120–129.

reprezentacji Polski startowała lekkoatletka Birycka, która zdobyła trzy medale: srebrny w rzucie oszczepem oraz brązowe w pchnięciu kulą i rzucie dyskiem („Gazeta Białostocka” [GB], 1974, nr 218, s. 2). Nie można ujmować osiągnięć sportowcom niepełnosprawnym, jednak były to zawody paraolimpijskie, traktowano je jako etap rehabilitacji. Inny sportowiec z Białegostoku, piłkarz ręczny AZS Jerzy Melcer, zdobył brązowy medal Igrzysk Olimpijskich w Montrealu w 1976 r. Tu pojawiają się kolejne pytania i wątpliwości. Dlaczego media i eksperci nie podawali informacji na temat tego „białostockiego” medalu? Co się wydarzyło, że w okręgu, w którym w skali krajowej nie notowano osiągnięć, pojawił się taki rezultat? Czy to możliwe, że poziom piłki ręcznej w regionie sięgał najwyżej II ligi, a jej przedstawiciel występował z sukcesami w reprezentacji Polski?

CEL BADAŃ

Celem pracy było przedstawienie nieznanymi wydarzeń związanych ze zdobyciem medalu olimpijskiego na igrzyskach w Montrealu przez białostoczanie Jerzego Melcera. Autor zamierzał też ukazać tradycje piłki ręcznej w mieście oraz najważniejsze problemy związane ze stanem tej dyscypliny w Białymstoku w okresie bezpośrednio poprzedzającym igrzyska w Montrealu.

Dotychczas zagadnienia te były pomijane przez badaczy, nie występuje więc żadne zwarte opracowanie szczegółowo prezentujące powyższe problemy. Istnieją jednak publikacje, w których tematy te stanowiły drobne wątki. Wydarzenia dotyczące piłki ręcznej w Białymstoku i województwie białostockim opisał Górko (1996), w Augustowie – Buzon (2013), w Łapach – Kosicki (2007).

MATERIAŁ I METODY

Materiał źródłowy stanowiła głównie prasa regionalna. Znacząca okazała się także relacja Jerzego Melcera. Ponadto wykorzystano opracowania odnoszące się do dziejów piłki ręcznej, ze szczególnym uwzględnieniem okresu do 1976 r., oraz wywiad. W pracy zastosowano metodę analizy źródeł historycznych.

WYNIKI

Początki piłki ręcznej w Białymstoku sięgają okresu międzywojennego. Jednak najpopularniejszymi dyscyplinami w mieście były piłka nożna i lekkoatletyka oraz boks i jeździectwo. Szczypiorniak (bo tej nazwy należy używać, ponieważ przed wojną nazwa „piłka ręczna” obejmowała siatkówkę, koszykówkę i szczypiorniaka) był domeną zawodników Jagiellonii. W odmianie 11-osobowej już w kwietniu 1931 r. w Białymstoku przeprowadzono pierwszy pokazowy turniej drużyn męskich. Rywalizację o mistrzostwo okręgu rozpoczęto w 1933 r. W 1934 r. zawodnicy Jagiellonii zajęli w Łodzi 4 miejsce w turnieju o mistrzostwo Polski. Gdy pod koniec lat 30 XX w. w Jagiellonii rozwiązano sekcję gier sportowych, prymat w okręgu przejęli szczypiorniści Cresovii Grodno. Do tego miasta przeniesiono też w roku 1938 siedzibę Okręgowego Związku Piłki Ręcznej (OZPR) (Górko, 1996). Początki szczypiorniaka kobiet również związane są z Jagiellonią. W latach 30 XX w. panie uprawiały grę „hazenę”, poprzedniczkę dzisiejszej piłki ręcznej.

Na stadionie w Zwierzyńcu rozegrano nawet (10 września 1935 r.) mecz pomiędzy żeńską reprezentacją Białegostoku, której trzon stanowiły zawodniczki Jagiellonii, i czołową drużyną świata, Jugosławią. W Białymstoku w 1936 r. rozegrano turniej kobiet o mistrzostwo Polski, w którym rywalizowało 5 drużyn, a gospodynie z Jagiellonii zajęły 4 miejsce. Najlepszymi zawodniczkami tamtego okresu były Irena Daszuta i Stanisława Pawłowska (Drozddek-Małołepsza, 2017).

Po zakończeniu II wojny światowej do domów przybywali żołnierze, którzy w cywilu byli sportowcami. Można było odnieść wrażenie, że życie sportowe w mieście odżywało. W 1947 r., w myśl zarządzenia Polskiego Związku Piłki Ręcznej, zostały podjęte przez Wojewódzki Urząd Wychowania Fizycznego i Przystosobienia Wojskowego prace organizacyjne w celu utworzenia OZPR z siedzibą w Białymstoku („Życie Białostockie” [ŻB], 1947, nr 14, s. 4). W drugiej połowie kwietnia władze państwowe powiadomiły organizacje młodzieżowe i kluby sportowe o konieczności zorganizowania zespołów siatkówki i koszykówki (ŻB, 1947, nr 32, s. 4). Ostatecznie do powstania związku doszło w 1948 r. W lokalu Wojewódzkiego Zarządu Związku Młodzieży Polskiej (ZMP) w Białymstoku w dniu 30 grudnia 1948 r. odbyło się posiedzenie przedstawicieli białostockich klubów sportowych, na którym powołano zarząd Białostockiego Okręgu Związku Piłki Ręcznej. Nowy zarząd ukonstytuował się w składzie: Kazimierz Chojnacki (Gwardia) – prezes, Antoni Dąbrowski – wiceprezes, Rogowski – drugi wiceprezes, Zieliński (ZMP) – sekretarz, Olechowicz – Okręgowa Komisja Związków Zawodowych (?) (OKZZ) (ŻB, 1948, nr 359, s. 4).

Początki działalności związku były trudne. Jeden z pierwszych turniejów, jakie zorganizowano w mieście w 1949 r., zawiódł oczekiwania wszystkich. Udział wzięty w nim zespoły Związkowca, Budowlanych, Ogniwa i Starosielc. Poziom gry był bardzo mizerny, a na dodatek niektórzy zawodnicy, a nawet sędziowie, nie znali przepisów. W takich warunkach trudno było o sukcesy. Z biegiem czasu sytuacja się poprawiała. Rozpoczęto regularne rozgrywki. Od początku lat 50 XX w. wyłaniano mistrzów okręgu, a najlepsi uczestniczyli w rywalizacji ogólnopolskiej. Pierwsi w 1953 r. wystartowali w rozgrywkach o wejście do II ligi Budowlani Białystok. W pierwszym meczu rozegranym w Białymstoku gospodarze zostali rozgromieni przez Gwardię Gdańsk 3:21 (GB, 1953, nr 153, s. 6). W kolejnych latach nie było lepiej. W 1954 r. rozegrano mistrzostwa A klasy z udziałem białostockich drużyn AZS, Ogniwa, Zrywu i Budowlanych oraz Kolejarza Ełk, Spójni Olecko i Zrywu Suwałki. Z ciekawostek z tego okresu można wspomnieć sytuację z meczu AZS – Ogniwo, w którym nie dość, że Ogniwo do przerwy zdobyło tylko 1 bramkę, to jeszcze mecz kończyło w 8-osobowym składzie (grano w odmianie 11-osobowej), ponieważ reszta zawodników „nie raczyła” dokończyć spotkania (GB, 1954, nr 134, s. 6). W 1956 r. w turnieju o wejście do ekstraklasy piłkarzy ręcznych walczyli w Białymstoku szczypiorniści Sparty Olecko. Ich przeciwnikami były zespoły AZS Olsztyn i ŁKS Włókniarz Łódź (GB, 1956, nr 148, s. 4). Borykający się z problemami kadrowymi zawodnicy Sparty próbowali ratować sytuację i zasilić drużynę zawodnikami z innych klubów. W ich barwach wystąpili sportowcy z Białegostoku – koszykarze: Lewicki, Bujnowski i Jaftuszewski (AZS), Dyga (Sparta) oraz siatkarz Gwardii Orzeszko. Taki skład nie mógł zagwarantować sukcesów i awansu do ekstraklasy (GB, 1956, nr 149, s. 4). Po reorganizacji rozgrywek w 1957 r. powołano II ligę północną. Mogły w niej startować zespoły z Białegostoku, Bydgoszczy, Gdańska, Koszalina, Olsztyna i Szczecina. Nikt z województwa białostockiego nie wyraził woli występów na tym szczeblu, chociaż nie trzeba było przebijać się przez żadne eliminacje (GB, 1957, nr 69, s. 4).

Nadzieję na lepsze czasy dał początek lat 60 XX w., kiedy to sukcesy zaczęły odnosić zespoły młodzieżowe w rozgrywkach Ludowych Zespołów Sportowych (LZS) (GB, 1960, nr 249, s. 2) i Szkolnego Związku Sportowego (SZS) (GB, 1960, nr 298, s. 6; GB, 1961, nr 7, s. 6). Seniorska piłka ręczna nadal wyglądała słabo. Na początku 1961 r. zaczęto propagować 7-osobową odmianę tej gry, wciąż mało znaną (GB, 1961, nr 73, s. 6). Mistrz A klasy otrzymał szansę awansu do elity krajowej. Przez 3 dni w Białymstoku o wejście do I ligi rywalizowały zespoły AZS Kraków, Maraton Warszawa, LZS Mielec, Włókniarz Białystok. Awans do turnieju finałowego wywalczył eksligowiec AZS Kraków. Gospodarze z Włókniarza zajęli dobre, 2 miejsce i chociaż nie awansowali, zyskali bardzo duże doświadczenie. Do wyróżniających się zawodników w zespole białostockim należeli bramkarz Gałązka oraz Osipowicz, Wiensko, Zaczeniuk, Jarocki, Wollny – przyszły twórca sukcesów białostockiego szczypiorniaka (GB, 1962, nr 60, s. 6). Kolejna próba awansu do elity w 1963 r. także okazała się nieskuteczna. Najlepszy zespół piłki ręcznej w województwie – Włókniarz Białystok – w Warszawie, w turnieju o wejście do I ligi zanotował trzy porażki (z Unią Łódź, AZS Wrocław, AZS AWF Warszawa) i zajął ostatnie, 4 miejsce. Turniej wygrali warszawianie (GB, 1963, nr 63, s. 6). Po tych wydarzeniach zrezygnowano we Włókniarzu z prowadzenia sekcji piłki ręcznej. Sekcję taką założył białostocki AZS, a jej pierwszym trenerem został Zbigniew Wollny (GB, 1963, nr 249, s. 6).

Zespół AZS Białystok zaczął odnosić pierwsze sukcesy. W eliminacyjnym meczu akademickich mistrzostw Polski wygrał 19:14 z AZS Olsztyn. W zespole trenowanym przez Wollnego wyróżniali się: Botuliński, Panasewicz, Jarocki i 16-letni bramkarz Rzymołowicz (GB, 1964, nr 110, s. 6). W kolejnych rundach tych rozgrywek AZS wygrał 34:22 w Lublinie (GB, 1964, nr 117, s. 5) i przegrał 15:20 w Gdańsku (GB, 1964, nr 124, s. 5). Sporą niespodziankę (a może sensację?) wywołali zawodnicy AZS, awansując do finałów akademickich mistrzostw Polski, pokonując w decydującym meczu I-ligowy AZS Wrocław 15:10. Zarząd Główny AZS wydrukował komunikat (przed meczem!) uwzględniający AZS Wrocław w finale tych zawodów; informacje te musiał potem prostować (GB, 1964, nr 148, s. 6). Niestety w finale białostoczanie w gronie I-ligowców zanotowali same porażki (GB, 1964, nr 162, s. 5).

Druga połowa lat 60 XX w. była przełomowym okresem w rozwoju piłki ręcznej na Białostocczyźnie. Największy na to wpływ miał wybór Botulińskiego na prezesa OZPR, doskonała praca młodego, ale doświadczonego trenera Wollnego i pojawienie się w seniorskim zespole AZS młodego, uzdolnionego Jerzego Melcera. Rodowity białostoczanie okazał się fenomenem piłki ręcznej.

W 1965 r. nowym prezesem OZPR wybrano Piotra Botulińskiego (GB, 1965, nr 27, s. 5). Rozpoczął się okres wzmożonej aktywności działaczy. Organizowano zawody międzyokręgowe, międzynarodowe w ramach rozgrywek oficjalnych i towarzyskich. Zaczęto rozgrywać turnieje o puchar Białostockiego OZPR (GB, 1966, nr 26, s. 5). Praca związku zaowocowała zakontraktowaniem spotkań z silnymi rywalami. Do Białegostoku zaczęły przyjeżdżać mocne ekipy. Już w 1966 r. w hali przy Jurowieckiej w dwóch meczach towarzyskich lepsza od AZS okazała się I-ligowa Warszawianka (GB, 1966, nr 7, s. 6). W 1967 r. w ramach centralnej spartakiady w Białymstoku występowali byli mistrzowie i bieżący wicemistrzowie Polski – piłkarze ręczni Wybrzeża Gdańsk (startowali jeszcze gospodarze oraz Warszawianka i Goplania Inowrocław (GB, 1967, nr 132, s. 6). W 1970 r. odnowiono kontakty z zespołami I ligi. Ponownie była to Warszawianka, z którą miejscowy AZS zremisował 28:28 (GB, 1970, nr 88, s. 2). W 1970 r. piłkarze ręczni AZS

Białystok awansowali do finałów akademickich mistrzostw Polski we Wrocławiu. Eliminacyjny turniej miał się odbyć w Białymstoku, ale... nie odbył się, ponieważ drużyny Łodzi, Gdańska i Olsztyna zrezygnowały z udziału (GB, 1970, nr 241, s. 4). Coraz lepsze zespoły przyjeżdżały do Białegostoku rozgrywać mecze kontrolne. Turniej piłki ręcznej mężczyzn w Białymstoku o puchar Wojewódzkiego Komitetu Kultury Fizycznej i Turystyki (WKKFiT) w 1970 r. wygrała akademicka reprezentacja Polski, która wyprzedziła olimpijską reprezentację kraju i reprezentację Białegostoku (GB, 1970, nr 356, s. 6). W turnieju finałowym o puchar Zarządu Głównego AZS startowały zespoły akademickie z Warszawy, Poznania, Krakowa i Białegostoku. Przy tej okazji uhonorowano legitymacjami członków kadry narodowej uniwersyteckiej białostoczanie – Jana Melcera, Skaskiewicza, Burę, Dąbrowskiego, Szewczyka, Klimka (GB, 1972, nr 98, s. 4). Puchar zdobył zespół z Białegostoku (w finale 16:13 z Warszawą, której drużyna obejmowała głównie zawodników AZS AWF) (GB, 1972, nr 99, s. 2). Kolejne mocno „obsadzone” zawody to turniej z okazji 50-lecia Polskiego Związku Piłki Ręcznej o puchar WKKFiT Czesława Łojko (startowały: młodzieżowa reprezentacja Polski, młodzieżowa reprezentacja Warszawy, Wisła Płock, Juwenia Białystok, LZS Granit Olecko, AZS Białystok). Puchar zdobyła młodzieżowa reprezentacja Polski, która przedstawiała poziom nieosiągalny dla pozostałych (GB, 1968, nr 292, s. 6). Na boisku przy ul. Suchej (początek: 12 sierpnia 1971 r.) rozegrano mistrzostwa Polski w piłce ręcznej juniorów (startowały: Energetyk Poznań, Gwardia Opole, MKS Lublin, MKS Tarnów, Polesie Łódź, Pogoń Zabrze, Juwenia Białystok i Spójnia Gdańsk) (GB, 1971, nr 221, s. 2). Podopieczni trenera Botulińskiego zajęli 5 miejsce, co w mieście przyjęto z niedosytem (GB, 1971, nr 225, s. 4). W Białymstoku odbył się duży turniej juniorów o puchar Głównej Rady Koordynacyjnej SZS AZS. Nagrodą był też awans na turniej zagraniczny. Bardzo dobrze wypadli gospodarze, którzy zostali zwycięzcami. Podopieczni trenera Wiesława Przednikiewicza wyprzedzili Kraków, Olsztyn, Wrocław, Poznań i Warszawę. Białostoczanie zapewnili tym sobie prawo startu w Igrzyskach Szkół Średnich w RFN jako przedstawiciele Polski (GB, 1974, nr 79, s. 2). W Celle (RFN) zajęli w 3 miejsce za RFN i Szwajcarią, a przed Jugosławią, Holandią i Izraelem (GB, 1974, nr 148, s. 2).

Praca związku zaowocowała nawiązaniem kontaktów międzynarodowych. Pierwsi w 1970 r. przyjechali piłkarze ręczni z Grodna. W pierwszym meczu Białystok wygrał 37:11 (GB, 1970, nr 138, s. 3), w drugim, w Olecku, z drużyną Technikum Hodowlanego uzyskano remis 26:26 (GB, 1970, nr 141, s. 2). Nawiązano także kontakty z Kownem. Pierwszy mecz wygrali goście jedną bramką (GB, 1972, nr 265, s. 2), w rewanżu jedną bramką zwyciężyli gospodarze, chociaż do przerwy przegrywali aż siedmioma (GB, 1972, nr 266, s. 2). Piłkarze ręczni MKS AZS wyjechali w 1973 r. do Jugosławii (GB, 1973, nr 136, s. 2).

Bolączką były rozgrywki ligowe. Kolejne próby awansu AZS Białystok do I ligi okazały się nieskuteczne. Jako zwycięzca ligi okręgowej w 1965 r. AZS bezskutecznie rywalizował w turnieju półfinałowym w Białymstoku (GB, 1965, nr 66, s. 6; GB, 1965, nr 68, s. 6). Pomimo porażek zauważalny był jednak postęp w grze (GB, 1965, nr 223, s. 6). W 1966 r. po zwycięskiej „for rundzie” (GB, 1966, nr 49, s. 6) i porażkach w Olsztynie AZS odpadł z rozgrywek o wejście do I ligi (GB, 1966, nr 55, s. 8). Mistrz okręgu, AZS Białystok, w 1967 r. w turnieju eliminacyjnym o wejście do I ligi odniósł wreszcie sukces. Po latach porażek po raz pierwszy białostoczanie spisali się dobrze, zajmując 2 miejsce, premiiowane awansem do następnej rundy. Zwyciężyła Warszawianka, a w pokonanym polu pozostały ekipy AZS z Lublina i Łodzi (GB, 1967, nr 25, s. 6). W półfinale zakończyli

rozgrywki po turnieju w Szczecinie (GB, 1967, nr 37, s. 6). Mistrzowie okręgów do tej pory rywalizowali o wejście do I ligi. Pomimo stałych postępów zawodnikom z północno-wschodniej Polski nigdy się ta sztuka nie udało. Czego jednak nie uzyskano w rywalizacji sportowej, osiągnięto po decyzjach administracyjnych. Zespoły z województwa otrzymały swoją szansę po reformie rozgrywek w 1967 r. i powołaniu II ligi. Zostały do niej zakwalifikowane dwie drużyny – AZS Białystok i LZS Granit Olecko (GB, 1967, nr 204, s. 6). Zespół z Olecka nie odegrał znaczącej roli. Natomiast mocno swój udział w rozgrywkach zaakcentował AZS. Już w pierwszym sezonie białostoczanie zajęli wysokie, 2 miejsce (GB, 1968, nr 143, s. 6). W kolejnych latach bywało różnie. AZS Białystok był bardzo uzależniony od postawy Melcera. Kilkanaście bramek zdobywanych przez tego zawodnika w jednym meczu nikogo nie dziwiło (np. w meczu z Bartoszcami uzyskał ich 16) (GB, 1969, nr 99, s. 6). Został on nawet w 1969 r. królem strzelców II-ligowych rozgrywek – rzucił 121 bramek (GB, 1969, nr 143, s. 5). Zwycięstwa zespołu przeplatane były niespodziewanymi porażkami. Kiedy brakowało Melcera, przychodziły trudniejsze chwile (GB, 1969, nr 243, s. 6; GB, 1973, nr 77, s. 4); AZS miał trudności z wygrywaniem meczów (GB, 1969, nr 249, s. 6). Po fuzji seniorów Wollnego (AZS) i juniorów Botulińskiego (Juwenia) (GB, 1971, nr 257, s. 2) wydawało się, że białostoczanie będą liczyli się w walce o wygranę ligi. Melcer wyjechał wówczas do Gdańska, a bez niego zamierzenia te okazały się trudne do zrealizowania. Zwycięstwa przychodziły z największym trudem (GB, 1972, nr 108, s. 2). Na szczęście pobyt Melcera na Wybrzeżu nie trwał długo i wrócił on do Białegostoku. Z powodu licznych wyjazdów na zgrupowania reprezentacji niezbyt często pomagał jednak swojej drużynie w rozgrywkach ligowych. Powołania otrzymywali w tym czasie również inni białostoccy zawodnicy: Dąbrowski (seniorzy), Jabłoński, Sienkiewicz, Milkiewicz i Łapuć (juniorzy) (GB, 1973, nr 253, s. 2). Brak lidera w rozgrywkach II ligi odbił się na wynikach zespołu (GB, 1973, nr 277, s. 8; GB, 1973, nr 311, s. 2; GB, 1973, nr 326, s. 8). Ze względu na mistrzostwa świata w piłce ręcznej mężczyzn opóźniono rozgrywki ligowe (marzec 1974 r.) (GB, 1974, nr 72, s. 2), w których praktycznie nie uczestniczył Jerzy Melcer. Powrót zawodnika pozwalał mieć nadzieję na poprawę wyników zespołu (GB, 1974, nr 79, s. 2). Sezon w 1974 r. szczypiorniści SZS AZS Białystok rozpoczęli pod kierunkiem nowego trenera, Zygryda Kamińskiego. Wcześniej jednak próby o zwolnienie z klubu złożyli: olimpijczyk Jerzy Melcer i Sienkiewicz (oba zamierzali przejść do II-ligowej Korony Kielce) oraz Dąbrowski (z zamiarem przejścia do I-ligowej Anilany Łódź) (GB, 1974, nr 267, s. 2). W zmienionym składzie szczypiorniści SZS AZS do ostatniej kolejki walczyli o utrzymanie (GB, 1975, nr 47, s. 2). Ostatecznie obronili się przed spadkiem i prolongowali II-ligowy byt (GB, 1975, nr 57, s. 8).

Doskonała forma zawodnika II-ligowego klubu Jerzego Melcera została zauważona i po bardzo dobrym sezonie w 1968 r. przed meczami z Francją został on powołany do seniorskiej reprezentacji Polski w piłce ręcznej (GB, 1968, nr 268, s. 6). Rok 1969 rozpoczął, zdobywając 2 bramki w meczu reprezentacji młodzieżowych Polski i NRD (10:7) (GB, 1969, nr 11, s. 4). Od początku w kadrze grał doskonale i na stałe znalazł w niej swoje miejsce (GB, 1969, nr 185, s. 5). W Rumunii rozegrano turniej o Puchar Karpat. W każdym z trzech meczów, w których uczestniczyła kadra, Melcer wystąpił i rzucił bramki. Przy miernym poziomie sportu w województwie białostockim pod koniec lat 60 XX w. postawa młodego szczypiornisty rozbudzała emocje (GB, 1969, nr 282, s. 2).

W Mielcu rozegrano turniej z udziałem czołówki światowej. Zwyciężyła Polska przed Norwegią, a startowały jeszcze Rumunia (były dwukrotny mistrz świata) i CSRS (mistrz świata). W całym turnieju bardzo dobre recenzje zbierał młody Jerzy Melcer (GB, 1970,

nr 32, s. 6) co zaowocowało powołaniem go do reprezentacji Polski na mistrzostwa świata we Francji (GB, 1970, nr 35, s. 2). Tam Polska przegrała wszystkie mecze, zajęła ostatnie, 4 miejsce w grupie i odpadła z turnieju. W ostatnim przegranym meczu, z Węgrami, najsukuteczniejszymi zawodnikami w polskim zespole byli Lech i Melcer, którzy rzucili... po 2 bramki (GB, 1970, nr 60, s. 6). Dobry okres piłkarzy ręcznych z Białegostoku zaowocował kolejnymi powołaniami do reprezentacji Polski. Jerzy Melcer wystąpił w I reprezentacji Polski seniorów na międzynarodowym turnieju w Opolu. Szewczyk z AZS grał w młodzieżowej reprezentacji Polski na międzynarodowym turnieju w Bielszowicach. Dąbrowski z Juvenii znalazł się w składzie reprezentacji Polski juniorów na turnieju międzynarodowym we Lwowie (GB, 1970, nr 338, s. 6). Reprezentacja Polski SZS wygrała turniej w Lund (Szwecja). Polska wyprzedziła Szwecję, Danię i RFN. W zwycięskim zespole startowało 6 szczypiornistów Juvenii Białostok (GB, 1971, nr 8, s. 2). Jerzy Melcer reprezentował Polskę na międzynarodowym turnieju w Poznaniu. Akademicka reprezentacja Polski, w której wystąpił, zajęła 2 miejsce, za drużyną Amsterdamu (praktycznie reprezentacja Holandii) (GB, 1971, nr 53, s. 4). Na rozgrywanych w Czechosłowacji akademickich mistrzostwach świata w reprezentacji Polski popisowe zawody rozegrał Melcer, który w każdym meczu zdobywał bramki (GB, 1971, nr 95, s. 4). Melcer reprezentował też Polskę na turnieju w Łodzi, gdzie startowały reprezentacja młodzieżowa NRD i Szwecja (GB, 1972, nr 65, s. 2).

Na początku 1972 r. Związek Piłki Ręcznej w Polsce ogłosił skład reprezentacji na przedolimpijski turniej eliminacyjny w Hiszpanii. Powołanie na te zawody otrzymał także Jerzy Melcer (GB, 1972, nr 68, s. 2). Miał on duży wkład w sukces, jakim było wywalczenie awansu na igrzyska olimpijskie (GB, 1972, nr 83, s. 2). Ostatecznie reprezentacja w piłce ręcznej mężczyzn otrzymała od Komisji Sportowej Polskiego Komitetu Olimpijskiego tzw. piąte kółko olimpijskie. W gronie wyróżnionych znalazł się Melcer (GB, 1972, nr 204, s. 2). Niestety na igrzyskach w Monachium w 1972 r. polscy piłkarze ręczni nie odnieśli sukcesu i zajęli odległe, 10 miejsce.

Rok po monachijskich igrzyskach, na turnieju piłki ręcznej w Moskwie, reprezentacja Polski seniorów (z Melcerem w składzie) zajęła 1 miejsce. W pokonanym polu pozostały drużyny: Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, Południowej Badenii, młodzieżowej reprezentacji Federacji Rosyjskiej (GB, 1973, nr 145, s. 8). Następnie w dniach 15–19 listopada 1973 r. w Czechosłowacji rozegrano turniej piłki ręcznej drużyn akademickich z udziałem reprezentacji ZSRR, Polski, Rumunii i CSRS. Barw Polski bronił SZS AZS Białostok (GB, 1973, nr 307, s. 2). W Nitrze białostoczan zajęli 3 miejsce, za zespołami z ZSRR i CSRS. Królem strzelców i najlepszym zawodnikiem został Melcer (GB, 1973, nr 321, s. 2). Podczas rozegranego w Gdańsku meczu reprezentacji Polski i Szwajcarii (25:16) w ramach eliminacji mistrzostw świata 4 bramki dla reprezentacji Polski zdobył Jerzy Melcer. Polska uzyskała awans na te mistrzostwa już wcześniej (GB, 1973, nr 351, s. 2). Wracająca z mistrzostw świata we Francji reprezentacja Polski zatrzymała się w Niemczech i rozegrała towarzyski mecz z drużyną PSV Hamburg. Cztery bramki dla Polski zdobył Jerzy Melcer (GB, 1974, nr 23, s. 2). W 1974 r. grono białostoczan w reprezentacji kraju w piłce ręcznej powiększyło się. Do reprezentacji Polski szczypiornistów seniorów i młodzieżowców powołani zostali trzej piłkarze ręczni SZS AZS Białostok – Jerzy Melcer, Jan Melcer, Marek Sienkiewicz (GB, 1974, nr 172, s. 8). Przez cały czas Melcer występował w reprezentacji jako zawodnik białostockiego AZS. Po opuszczeniu miasta związał się z Koroną Kielce i wówczas przyszedł upragniony medal olimpijski.

Dobre wyniki szczypiornistów wpłynęły na popularność dyscypliny w województwie. Na mecze przychodziło bardzo dużo kibiców, a reprezentant Polski Melcer czterokrotnie wygrywał popularny plebiscyt na najpopularniejszego sportowca Białostockizny. Po raz pierwszy zwyciężył w 1970 r. (za rok 1969). Wyprzedził wówczas szablistów Zbigniewa Pręgowskiego i łyżwiarkę szybką z Augustowa Jadwigę Kowalczyk (GB, 1970, nr 28, s. 1). Po roku Melcer wyprzedził w głosowaniu kibiców w plebiscycie „Gazety Białostockiej” lekkoatletę Marka Długosielskiego z Podlasia Białystok i Ryszarda Krzywosza, boksera z Mazura Ełk (GB, 1971, nr 41, s. 1). W 1972 r. uczestnik Igrzysk Olimpijskich w Monachium, reprezentant Polski seniorów wyprzedził Zbigniewa Chomkę z Cresovii Białystok, podwójnego mistrza Polski w wyścigach motocyklowych (175 ccm i 250 ccm) (GB, 1973, nr 59, s. 1). Kandydowali również Elwira Melcer (koszykarka z Włókniarza, siostra piłkarza ręcznego) oraz Jan Melcer (brat olimpijczyka). W 1973 r. plebiscyt wygrał Jerzy Melcer (SZS AZS Białystok), wyprzedzając reprezentanta i mistrza Polski w wyścigach motocyklowych Zbigniewa Chomkę (Cresovia Białystok) i wice-mistrza Polski seniorów w wieloboju łącznie, złotego medalistę Ogólnopolskiej Spartakiady Młodzieży Bogusława Bortnika (Puszcza Hajnówka). Po przenosinach do Kielc i zdobyciu brązowego medalu Igrzysk Olimpijskich w 1976 r. sportowiec był nadal bardzo popularny wśród kibiców. W pierwszym roku gry w Kielcach w popularnym konkursie zajął 3 miejsce i wygrał ten plebiscyt w roku następnym (1976) („Słowo Ludu”, 1976, nr 294, s. 1).

W sporcie, podobnie jak w życiu codziennym, nie zawsze mamy do czynienia z piękną rzeczywistością. Zdarzają się także sytuacje niezbyt miłe. Pojawiały się więc opinie, że mieliśmy do czynienia z korupcją, kaperownictwem, a nawet handlem żywym towarem. Od lat trwało zubożanie białostockiego sportu. Bogatsze kluby ściągają do siebie wybitnych sportowców z mniej zamożnych ośrodków. Podobnie przedstawiała się sytuacja Jerzego Melcera. Otóż kiedy w „Przeglądzie Sportowym” podawano skład kadry narodowej seniorów w piłce ręcznej mężczyzn, przy nazwisku Jerzego Melcera pojawiła się uwaga: „na razie AZS Białystok”. Dziennikarz „Gazety Białostockiej” postawił więc bezpośrednie pytanie, czy to „dowcip, złośliwość, ironia czy przecucie”. Przy tej okazji podjęto też sprawę ultimatum, jakie rzekomo Melcer dostał od trenera kadry: „albo zmieni klub, albo wylatuje z kadry” (GB, 1971, nr 17, s. 6). Trener J. Czerwiński upierał się, że Melcer będzie w kadrze, jeżeli zmieni klub na I-ligowy (GB, 1971, nr 96, s. 4). Jak ważna była sprawa skreślenia z kadry Melcera, świadczy to, że na łamach tygodnika „Sportowiec” tematem zajął się znany felietonista Zdzisław Ambroziak. Artykuł zatytułował: „Ostrożnie człowiek! Jurek nie daj się” („Sportowiec”, 1971, nr 14). Po latach sprawę opisał sam zawodnik: „Było pełne porozumienie pomiędzy mną i trenerem kadry narodowej. Wszystko, co przenikało do prasy, było w pełni przez nas akceptowane. Chodziło o to, abym był w najwyższej formie sportowej, z czego korzyść miał mieć klub, reprezentacja i ja osobiście” (Wywiad..., 2017). Z Białegostoku Jerzy Melcer wyjechał najpierw na krótko do Gdańska, a następnie do Kielc.

WNIOSKI

Sukces Jerzego Melcera i w pewnym sensie białostockiej piłki ręcznej był efektem talentu zawodnika, ale też zmian w organizacji pracy Związku Piłki Ręcznej w Białymstoku (Botuliński), systemów pracy treningowej w reprezentacji Polski (Czerwiński)

i klubie AZS Białystok (Wollny). Rozwój szczypiorniaka w województwie białostockim następował bardzo powoli. Powołany w 1948 r. Białostocki OZPR miał swoje problemy. Brakowało fachowców, wówczas nawet sędziowie nie znali przepisów. Lata 40 i 50 XX w. to rywalizacja wewnątrz okręgu. Najlepsze zespoły otrzymywały szansę awansu, lecz we współzawodnictwie z zespołami z innych części kraju zawsze przegrywały. Dopiero na początku lat 60 XX w. nastąpił przełom. Po kolejnej nieudanej próbie awansu do krajowej elity Włókniarz Białystok zrezygnował z prowadzenia sekcji piłki ręcznej. Pustkę wypełnił AZS, powołując do życia taką sekcję. Od tego momentu nastąpił zdecydowany progres dyscypliny. Były zawodnik białostockiego Włókniarza Zbigniew Wollny został trenerem nowej sekcji, a jednym z wiodących zawodników był Piotr Botuliński. Szczypiorniści zaczęli w coraz większym stopniu uczestniczyć w rozgrywkach ogólnopolskich i organizować zawody towarzyskie. Nawiązano kontakty międzynarodowe. Dystans pomiędzy białostoczanie a resztą kraju się zmniejszał. W 1965 r. Botuliński został prezesem OZPR. Pod koniec lat 60 XX w. młody, ale już bardzo doświadczony trener Wollny szkolił seniorów, Botuliński zajmował się pracą z młodzieżą. W seniorskim zespole pojawił się w tym czasie młody, wysoki, uzdolniony ruchowo Jerzy Melcer. Rodowity białostoczanie okazał się fenomenem piłki ręcznej. To on był osobą, która podźwignęła dyscyplinę na wyższy poziom.

Lata 70 XX w. to apogeum osiągnięć białostockiego szczypiorniaka. Trener AZS Zbigniew Wollny objął funkcję trenera koordynatora szczypiornistów akademickiej reprezentacji Polski, a zawodnicy AZS (seniorzy) i Juwenii (juniorzy) otrzymywali powołania do różnych reprezentacji Polski: Jerzy Melcer i Romuald Dąbrowski – do olimpijskiej reprezentacji Polski; Jerzy Melcer – do I reprezentacji Polski seniorów; Jan Melcer – do kadry seniorów i młodzieżowców; Szewczyk – do młodzieżowej reprezentacji Polski; Jerzy Melcer, Skaskiewicz i Szewczyk – do reprezentacji Polski AZS; Dąbrowski z Juwenii – do reprezentacji Polski juniorów i nieco później do reprezentacji seniorów. W reprezentacji Polski Szkolnego Związku Sportowego na turnieju w Lund (Szwecja) wystąpili szczypiorniści Juwenii Białystok: Jabłoński, Milkiewicz, Łapuć i Marek Sienkiewicz.

Doceniani indywidualnie zawodnicy jako zespół nie mogli przebić się do krajowej elity. Drużyna wciąż występowała w II lidze. Najlepszy białostocki piłkarz ręczny, Jerzy Melcer, jako II-ligowy zawodnik wystąpił z pierwszą reprezentacją na Igrzyskach Olimpijskich w Monachium w 1972 r. i na mistrzostwach świata we Francji w 1974 r. Trener kadry narodowej uważał, że dalszy rozwój tego zawodnika może nastąpić tylko w przypadku zmiany klubu na I-ligowy. Po zamieszczeniu z przynależnością klubową ostatecznie Melcer przeniósł się do Kielc (wcześniej występował również w Gdańsku). Nadal był członkiem kadry narodowej, podstawowym zawodnikiem drużyny seniorów, z którą w 1976 r. na Igrzyskach Olimpijskich w Monachium zdobył brązowy medal. Do dziś jest to największe osiągnięcie sportowca Białostoczczyzny w grach zespołowych.

BIBLIOGRAFIA

- Buzon, J. (2013). *AKS Sparta 1947–2012. Dzieje augustowskiego sportu*. Augustów: AKS Sparta, Fundacja Sąsiedzi.
- Drozdek-Małołepsza, T. (2017). *Hazena i piłka ręczna kobiet w Polsce w latach 1925–1939*. Częstochowa: Akademia im. Jana Długosza.
- Gazeta Białostocka*, 1953, 1954, 1956, 1957, 1960–1975, 2016.
- Gazeta Współczesna*, 2016.

- Górko, J. (1996). *Sprintem przez historię. Z dziejów sportu w regionie północno-wschodnim*. Białystok: Białostocki Komitet Olimpijski.
- Kosicki, S. (2007). *Sport w historii Łap 1927–2005*. Łapy: Stanisław Kosicki.
- Słowo Ludu*, 1976.
- Sportowiec*, 1971.
- Wywiad autora z Jerzym Melcerem z dnia 10 września 2017 r.
- Życie Białostockie*, 1947, 1948.

ABSTRACT

Handball in the Białystok province from the end of hostilities in 1944
to the administrative reform in Poland in 1975

Background. The aim of the research was to present unknown events related to winning an Olympic medal at the Olympic Games in Montreal by a Białystok inhabitant Jerzy Melcer. At the same time, the author intended to show the traditions of handball in the city and the most important problems related to the state of the discipline in Białystok immediately before the Montreal Games. **Material and methods.** The source material was mainly regional press, which significantly reported on Jerzy Melcer. In addition, the author made use of studies referring to handball history, with particular consideration of the period up to 1976, as well as an interview. The method of historical sources analysis was applied in the paper. **Results.** Winning an Olympic medal was a result of changes in the organization of the work of the Handball Association in Białystok (Botuliński), the training systems in the Polish national team (Czerwiński) and the AZS Białystok club (Wollny), and the appearance of an athlete with above-average abilities and his hard work (Melcer). **Conclusions.** Sports success is a result of many factors. The described case involved organizational activities, modern methods of training work, and a sports talent.

Key words: handball, Jerzy Melcer, Białystok, Olympic medal